

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
ELEANOR SHARPSTON
prezentate la 24 noiembrie 2016¹

Cauza C-367/15

**Stowarzyszenie „Oławska Telewizja Kablowa” w Oławie
împotriva
Stowarzyszenie Filmowców Polskich w Warszawie**

[cerere de decizie preliminară formulată de Sąd Najwyższy (Curtea Supremă, Polonia)]

„Drepturi de proprietate intelectuală și industrială — Încălcare — Calcularea daunelor interese — Directiva 2004/48/CE — Legislație a unui stat membru care prevede daune interese echivalente cu dublul sau triplul valorii redevențelor care ar fi fost datorate pentru autorizația de utilizare a operei acordată de titularul drepturilor”

1. Prin prezenta cerere de decizie preliminară se solicită Curții să se pronunțe cu privire la interpretarea Directivei 2004/48/CE privind respectarea drepturilor de proprietate intelectuală² și în special asupra aspectului dacă articolul 13 din această directivă se opune unei norme din dreptul național care permite titularului dreptului să pretindă din partea unui presupus contravenient daune interese al căror quantum este stabilit în prealabil și care, pentru a utiliza terminologia instanței de trimitere, ar putea fi denumite „punitive”.

Dreptul Uniunii

2. În conformitate cu considerentele (2) și (3) ale Directivei 2004/48:

„(2) Protecția proprietății intelectuale ar trebui să permită inventatorului sau creatorului să obțină un profit legitim din invenția sau creația sa. Aceasta ar trebui de asemenea să permită difuzarea cât mai largă a operelor, a ideilor și a competențelor noi. În același timp, protecția proprietății intelectuale nu ar trebui să fie un obstacol în calea libertății de exprimare și nici a circulației informațiilor și a protecției datelor personale, inclusiv pe internet.

(3) Cu toate acestea, fără mijloace eficiente, în măsură să impună respectarea drepturilor de proprietate intelectuală, inovația și creația sunt descurajate, iar investițiile reduse. Este deci necesar să se asigure ca dreptul material al proprietății intelectuale, care este astăzi reglementat pe larg de acquis-ul comunitar, să fie aplicat efectiv în [Uniunea Europeană]. În această privință, mijloacele de a impune respectarea drepturilor de proprietate intelectuală au o importanță esențială pentru succesul pieței interne.”

1 — Limba originală: engleza.

2 — Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 (JO 2004, L 157, p. 45, Ediție specială, 17/vol. 2, p. 56).

3. Potrivit considerentului (8) al Directivei 2004/48:

„Disparitățile care există între sistemele din statele membre în ceea ce privește mijloacele de a impune respectarea drepturilor de proprietate intelectuală sunt dăunătoare bunei funcționări a pieței interne și nu permit să se procedeze astfel încât drepturile de proprietate intelectuală să beneficieze de un nivel de protecție echivalent pe întreg teritoriul [Uniunii Europene]. Această situație nu este de natură să favorizeze libera circulație în cadrul pieței interne și nici să creeze un mediu favorabil unei concurențe sănătoase”.

4. Considerentul (10) al Directivei 2004/48 precizează:

„Obiectivul prezentei directive constă în apropierea acestor legislații pentru a asigura un nivel de protecție ridicat, echivalent și omogen, al proprietății intelectuale în cadrul pieței interne.”

5. Considerentul (17) al Directivei 2004/48 este formulat după cum urmează:

„Măsurile, procedurile și mijloacele de reparație prevăzute prin prezenta directivă ar trebui să fie stabilite în fiecare caz astfel încât să țină seama în mod corespunzător de caracteristicile specifice ale acestui caz, în special de caracteristicile specifice fiecărui drept de proprietate intelectuală și, atunci când este cazul, de caracterul intenționat sau neintenționat al infracțiunii săvârșite.”

6. Considerentul (26) al Directivei 2004/48 precizează:

„Pentru a repara prejudiciul suferit ca urmare a unei infracțiuni săvârșite de un contravenient care a acționat cu bună știință sau având motive suficiente să cunoască că poate genera o astfel de infracțiune, valoarea daunelor interese acordate titularului dreptului ar trebui să ia în considerare toate aspectele corespunzătoare, cum ar fi câștigul nerealizat de titularul dreptului sau beneficiile fără justă cauză realizate de contravenient și, dacă este cazul, orice prejudiciu moral cauzat titularului dreptului. Valoarea daunelor interese ar putea fi calculată și ea, de exemplu, în cazurile în care este dificil să se stabilească valoarea prejudiciului suferit în realitate, plecând de la elemente cum ar fi redevențele sau sumele care ar fi fost datorate în cazul în care contravenientul ar fi cerut autorizația de a utiliza dreptul de proprietate intelectuală respectiv. Scopul nu este acela de a introduce obligația de a prevedea daune interese punitive, ci de a permite despăgubirea pe criterii obiective, ținând în același timp seama de costurile suportate de titularul dreptului, cum ar fi cheltuielile de cercetare și de identificare.”

7. Articolul 2 din Directiva 2004/48 este intitulat „Domeniu de aplicare”. Alineatul (1) prevede:

„Fără a aduce atingere mijloacelor prevăzute sau care pot fi prevăzute prin legislația [Uniunii] sau internă, în măsura în care aceste mijloace sunt favorabile titularilor drepturilor, măsurile, procedurile și mijloacele de reparație prevăzute prin prezenta directivă se aplică, în conformitate cu articolul 3, oricărei încălcări a drepturilor de proprietate intelectuală, prevăzute de legislația [Uniunii] și/sau legislația internă a statului membru în cauză.”

8. În conformitate cu articolul 3 din Directiva 2004/48:

„(1) Statele membre prevăd măsuri, proceduri și mijloace de reparație necesare pentru a asigura respectarea drepturilor de proprietate intelectuală care intră sub incidența prezentei directive. Aceste măsuri, proceduri și mijloace de reparație trebuie să fie corecte și echitabile, nu trebuie să fie complicate în mod inutil sau costisitoare ori să presupună termene nerezonabile sau să atragă întârzieri nejustificate.

(2) Măsurile, procedurile și mijloacele de reparație trebuie să fie de asemenea eficiente, proporționale și disuasive și să fie aplicate astfel încât să se evite crearea unor obstacole în calea comerțului legal și să se ofere protecție împotriva folosirii lor abuzive.”

9. Articolul 13 din Directiva 2004/48 este intitulat „Daune interese”. Alineatul (1) prevede după cum urmează:

„Statele membre asigură ca, la cererea părții prejudiciate, autoritățile judecătorești competente să ordone contravenientului care a acționat cu bună știință sau având motive suficiente de a ști acest lucru, plata către titularul dreptului a unor daune interese adaptate prejudiciului real suferit de acesta prin încălcarea dreptului său.

La stabilirea daunelor interese, autoritățile judecătorești:

(a) iau în considerare toate aspectele necesare, cum ar fi consecințele economice negative suferite de partea prejudiciată, în special câștigul nerealizat, orice beneficiu fără justă cauză realizat de contravenient și, dacă este cazul, alte elemente în afara factorilor economici, cum ar fi prejudiciul moral cauzată titularului dreptului prin încălcarea drepturilor sale;

sau

(b) ca alternativă la litera (a), pot hotărî, dacă este cazul, să fixeze o valoare forfetară pentru daunele interese, pe baza unor elemente cum ar fi, cel puțin, valoarea redevențelor sau drepturilor care ar fi fost datorate în cazul în care contravenientul ar fi cerut autorizația de a utiliza dreptul de proprietate intelectuală respectiv.”

Dreptul polonez

10. Articolul 79 alineatul 1 din Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Legea poloneză din 4 februarie 1994 privind dreptul de autor și drepturile conexe, denumită în continuare „Legea privind dreptul de autor”), în versiunea în vigoare la data faptelor, prevedea:

„Titularul drepturilor patrimoniale de autor cărora li s-a adus atingere poate impune persoanei care a încălcat aceste drepturi:

1. încetarea încălcării;
2. eliminarea efectelor încălcării;
3. repararea prejudiciului cauzat:
 - a) pe baza principiilor generale în materie sau
 - b) prin plata unei sume corespunzătoare dublului sau, în cazul unei atingeri aduse în mod culpabil drepturilor patrimoniale de autor, triplului valorii remunerației adecvate care ar fi fost datorată, în momentul cererii, pentru autorizația de utilizare a operei acordată de titularul drepturilor;
4. restituirea câștigului realizat.”

Situația de fapt, procedura și întrebările preliminare

11. Stowarzyszenie Filmowców Polskich (Asociația Cineaștilor Polonezi, denumită în continuare „Asociația Cineaștilor”) este un organism abilitat să administreze și să protejeze drepturile de autor asupra operelor audiovizuale, inclusiv asupra celor (re)transmise prin rețeaua de televiziune prin cablu. Această asociație funcționează pe baza unei autorizații emise de ministrul polonez al culturii și artelor. Stowarzyszenie Oławska Telewizja Kablowa (Asociația de Televiziune prin Cablu a Orașului Oława, denumită în continuare „Asociația de Televiziune prin Cablu”) difuzează programe de televiziune prin cablu pe teritoriul orașului Oława din Silezia Inferioară.

12. Părțile au încheiat, la 4 octombrie 1995, un contract de licență care definea clauzele de remunerare a Asociației Cineaștilor de către Asociația de Televiziune prin Cablu. La 30 decembrie 1998, cea dintâi a reziliat acest contract și a propus încheierea între părți a unui contract nou, în condiții noi. Condițiile respective prevedeau o remunerație mai semnificativă datorată în temeiul licenței acordate, și anume 2,8 % din veniturile lunare nete ale Asociației de Televiziune prin Cablu, cotă care fusese deja acceptată de mulți alți operatori de pe piața poloneză a televiziunii prin cablu.

13. Asociația de Televiziune prin Cablu nu a acceptat propunerile Asociației Cineaștilor. La 17 aprilie 2008, Asociația de Televiziune prin Cablu a sesizat Komisja Prawa Autorskiego (Comisia pentru Drepturi de Autor) cu o cerere de soluționare a litigiului dintre părți³. Prin decizia din 6 martie 2009, autoritatea menționată a stabilit că remunerația datorată în temeiul licenței acordate trebuia să reprezinte 1,6 % din veniturile nete lunare fără taxa pe valoarea adăugată, cu excluderea cheltuielilor de instalare și de conectare. Asociația de Televiziune prin Cablu a plătit ulterior Asociației Cineaștilor pentru veniturile sale corespunzătoare perioadei 2006-2008 suma de 34 312,69 PLN⁴, calculată în aplicarea cotei lunare respective.

14. La 12 ianuarie 2009, Asociația Cineaștilor a introdus o acțiune prin care a solicitat interzicerea (re)transmisiei de către Asociația de Televiziune prin Cablu, în rețeaua de televiziune prin cablu, a unor opere audiovizuale până la încheierea unui nou contract de licență, precum și obligarea părâtei la plata către reclamantă a sumei principale de 390 337,50 PLN⁵ pentru perioada de la data introducerii acțiunii până la data plății efective. Aceste cereri au fost formulate în temeiul articolului 79 alineatul 1 punctul 1 și punctul 3 litera b) din Legea privind dreptul de autor.

15. Prin hotărârea din 11 august 2009, Sąd Okręgowy (Tribunalul Regional) din Wrocław a constatat că nu era necesar să se pronunțe în ceea ce privește suma de 84 120,51 PLN⁶, a interzis Asociației de Televiziune prin Cablu (re)transmiterea programelor până la încheierea unui contract de licență cu Asociația Cineaștilor, a obligat părâta să plătească acesteia din urmă suma principală de 160 275,69 PLN⁷ și a respins în rest acțiunea. Instanța respectivă a considerat că a fost încălcat articolul 79 alineatul 1 din Legea privind dreptul de autor întrucât părâta a (re)transmis în mod culpabil programe, deși știa că nu deținea o licență. Prin urmare, o sumă egală cu triplul remunerației adecvate era datorată reclamantei în temeiul dispoziției menționate.

16. Ambele părți au declarat apel împotriva acestei hotărâri în fața Sąd Apelacyjny (Curtea de Apel) din Wrocław. Prin hotărârea din 12 martie 2012, instanța menționată a respins apelurile. Părțile au formulat ulterior recurs în fața instanței de trimitere, care, prin hotărârea din 15 iunie 2011, a anulat hotărârea Sąd Apelacyjny și a trimis cauza acestei instanțe spre reexaminare. Prin hotărârea din

3 — Faptele sunt prezentate astfel cum au fost descrise în decizia de trimitere. Nu este clar ce s-a întâmplat în perioada 1998-2008.

4 — Sumă echivalentă la momentul redactării cu aproximativ 8 000 EUR. Aceasta implică faptul că veniturile nete lunare totale în perioada respectivă au fost de 2 144 543,12 PLN.

5 — Sumă echivalentă la momentul redactării cu aproximativ 91 000 EUR.

6 — Sumă echivalentă la momentul redactării cu aproximativ 19 600 EUR.

7 — Sumă echivalentă la momentul redactării cu aproximativ 39 450 EUR. Nu este complet clar modul în care a fost calculată această cifră: 2,8 % din 2 144 543,12 PLN înseamnă 60 047,20 PLN; iar dacă suma acordată trebuia să fie „triplul valorii remunerației adecvate”, ar fi fost stabilită astfel suma totală de 180 141,62 PLN.

19 decembrie 2011, Sąd Apelacyjny (Curtea de Apel) a modificat hotărârea atacată, obligând Asociația de Televiziune prin Cablu la plata către Asociația Cineaștilor a sumei suplimentare de 145 931,30 PLN⁸, și a respins apelul declarat de Asociația de Televiziune prin Cablu. În urma reexaminării cauzei, instanța de trimitere a anulat din nou, prin hotărârea din 27 martie 2013, hotărârea atacată și a trimis cauza Sąd Apelacyjny (Curtea de Apel) spre reexaminare. Prin memoriul din 28 august 2013, Asociația Cineaștilor și-a retras în parte cererea referitoare la interzicerea (re)difuzării de către Asociația de Televiziune prin Cablu. Examinând cauza încă o dată, Sąd Apelacyjny (Curtea de Apel) a arătat că unicul aspect care rămânea de soluționat era diferendul dintre părți cu privire la cuantumul daunelor interese datorate în temeiul articolului 79 din Legea privind dreptul de autor.

17. Litigiul se află acum pentru a treia oară în fața instanței de trimitere. Această instanță a observat că Asociația de Televiziune prin Cablu a susținut în mod constant că articolul 79 din Legea privind dreptul de autor este contrar articolului 13 din Directiva 2004/48, în special în măsura în care prevede acordarea unor daune interese „punitive” corespunzătoare dublului sau triplului valorii remunerației adecvate.

18. Având îndoieli cu privire la interpretarea dispozițiilor directivei, instanța de trimitere a decis să suspende procedura și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„Articolul 13 din [Directiva 2004/48] poate fi interpretat în sensul că titularul drepturilor patrimoniale de autor cărora li s-a adus atingere are posibilitatea să solicite repararea prejudiciului care i-a fost cauzat pe baza principiilor generale în materie sau, fără a fi necesar să se demonstreze prejudiciul și legătura de cauzalitate dintre fapta aflată la originea atingerii aduse dreptului de autor și prejudiciul suferit, să solicite plata unei sume corespunzătoare dublului ori, în cazul unei atingeri aduse în mod culpabil dreptului de autor, triplului valorii remunerației adecvate, în condițiile în care articolul 13 din Directiva 2004/48 prevede că instanța stabilește daunele interese luând în considerare aspectele menționate la articolul 13 alineatul (1) litera (a) și, numai cu titlu alternativ, aceasta poate hotărî, dacă este cazul, să stabilească o valoare forfetară pentru daunele interese pe baza elementelor menționate la articolul 13 alineatul (1) litera (b) din directivă? Este posibil, în temeiul articolului 13 din directivă, să se acorde, la cererea părții interesate, daune interese forfetare al căror quantum este stabilit în prealabil și constituie dublul sau triplul valorii remunerației adecvate, având în vedere că considerentul (26) al preambulului precizează că scopul directivei nu este acela de a introduce daune interese punitive?”

19. Asociația Cineaștilor, guvernul elen, guvernul polonez și guvernul austriac, precum și Comisia Europeană au depus observații scrise. În ședința din 14 iulie 2016, au fost reprezentate și au prezentat observații orale ambele părți din procedura principală, precum și guvernul polonez și Comisia.

Apreciere

Observații preliminare

20. Decizia de trimitere a fost depusă la Curte la 14 iulie 2015. Prin hotărârea din 23 iunie 2015, Trybunał Konstytucyjny (Curtea Constituțională din Polonia) a stabilit că articolul 79 alineatul 1 punctul 3 litera b) din Legea privind dreptul de autor contravine constituției Republicii Polone în măsura în care a permis titularului dreptului de autor care a fost încălcat să solicite, în cazul în care atingerea respectivă este adusă în mod culpabil, plata valorii triple a remunerației adecvate. Prin urmare, dispoziția respectivă a fost modificată în această măsură cu efect de la 1 iulie 2015.

8 — Sumă echivalentă la momentul redactării cu aproximativ 34 000 EUR.

21. În urma aducerii în atenția sa a hotărârii pronunțate de Trybunał Konstytucyjny (Curtea Constituțională), Curtea a întrebat instanța de trimitere dacă își menține cererea de decizie preliminară. Instanța de trimitere a răspuns la 28 august 2015 că, în primul rând, întrucât articolul 79 alineatul 1 punctul 3 litera b) prevede în continuare plata unei sume egale cu dublul valorii remunerației adecvate, este încă preocupată de problema daunelor interese punitive și că, în al doilea rând, hotărârea Trybunał Konstytucyjny (Curtea Constituțională) a sporit preocuparea sa legată de faptul că dreptul național nu impune să se dovedească existența culpei presupusului contravenient. În consecință, întrebarea preliminară trebuie să fie interpretată din perspectiva acestor evoluții.

Fondul

22. Directiva 2004/48 este o măsură de armonizare destinată să reglementeze punerea în aplicare a drepturilor de proprietate intelectuală. Curtea a statuat că aceasta impune „existența unor căi de atac legale eficace, destinate să prevină, să pună capăt sau să remedieze orice încălcare a unui drept de proprietate intelectuală existent”⁹. În acest scop, articolul 2 alineatul (1) prevede, sub rezerva condiției pe care o vom analiza mai jos¹⁰, că măsurile, procedurile și mijloacele de reparație prevăzute prin directivă se aplică oricăror drepturi de proprietate intelectuală reglementate de dispozițiile legislației Uniunii sau ale legislației interne a unui stat membru.

23. Măsurile care trebuie să fie prevăzute de statele membre acoperă toate formele drepturilor de proprietate intelectuală și includ daunele interese, dar nu se limitează la acestea¹¹. Totuși, prezenta decizie de trimitere se referă la despăgubirile datorate în urma încălcării drepturilor de autor. În special, se solicită Curții să se pronunțe asupra calculării daunelor interese potrivit directivei, având în vedere în special problema dovedirii prejudiciului și a legăturii de cauzalitate de către titularul dreptului și dreptul acestuia din urmă de a recupera daune interese forfetare care este posibil să nu fie corelate cu prejudiciul suferit și care, la prima vedere, ar putea avea un caracter punitiv¹².

24. În acest sens, guvernul austriac și guvernul polonez (în special cel dintâi) au pus un accent deosebit pe afirmația de la articolul 2 din Directiva 2004/48 potrivit căreia măsura respectivă nu aduce atingere mijloacelor prevăzute prin legislația internă care sunt favorabile titularilor drepturilor. Dacă este valabil, un asemenea argument ar elimina – sau cel puțin ar reduce considerabil – necesitatea de a analiza celelalte dispoziții ale directivei, întrucât nu pare să fie contestat faptul că dispozițiile Legii privind dreptul de autor naționale aflate în discuție sunt destinate a fi favorabile titularilor drepturilor. Deși este în mod clar necesar să fie analizat articolul 2 alineatul (1) pentru a răspunde la întrebarea preliminară adresată Curții, în opinia noastră este important să se abordeze mai întâi nu ceea ce directiva *nu* urmărește să facă – lăsând anumite chestiuni la aprecierea statelor membre –, ci ceea ce *urmărește* să realizeze în ceea ce privește stabilirea unui temei pentru armonizarea la nivelul Uniunii.

9 — A se vedea Hotărârea din 10 aprilie 2014, ACI Adam și alții (C-435/12, EU:C:2014:254, punctul 61 și jurisprudența citată).

10 — A se vedea punctele 24 și 49 și următoarele de mai jos.

11 — Directiva cuprinde și norme care prevăd: un drept de acces la dovezi și măsuri de conservare a dovezilor (secțiunea 2); dreptul la informare (secțiunea 3); măsuri provizorii și de conservare (secțiunea 4) și măsuri corective, ordine judecătorești și măsuri alternative (secțiunea 5).

12 — Noțiunea de daune interese punitive a fost abordată de avocatul general Mengozzi în Concluziile prezentate în cauza Arjona Camacho (C-407/14, EU:C:2015:534), unde le-a descris după cum urmează: „Prin daunele interese punitive, sistemul răspunderii se îmbogățește cu o funcție moralizatoare, propriu-zis punitivă. Acestea reprezintă o expresie a teoriei pedepsei private, nu mai este vorba doar despre reparare, ci și despre acordarea unor daune interese în plus față de repararea integrală, de unde se speră că, prin caracterul lor represiv, acestea vor descuraja nu numai persoana care a cauzat prejudiciul să repete [...] comportamentul [ilicit], dar și pe ceilalți actori să acționeze în consecință” (punctul 49).

25. Prezenta cauză aflată înaintea instanței de trimitere are ca obiect o dispoziție din dreptul național (articolul 79 alineatul 1 din Legea privind dreptul de autor) care permite titularului drepturilor de autor care susține că s-a adus atingere drepturilor sale să solicite cu titlu de daune interese din partea presupusului contravenient o sumă care este stabilită în prealabil¹³ și care, în consecință, nu are în mod necesar o legătură de cauzalitate cu prejudiciul efectiv suferit de titularul drepturilor. Se pare că un asemenea drept ia naștere în mod automat¹⁴. Pe acest temei, instanța de trimitere consideră că daunele interese în cauză pot fi considerate „punitive”.

26. Obiectul menționat prezintă o serie de aspecte, pe care le rezumăm după cum urmează:

- aspectul dacă o dispoziție din dreptul național care stabilește¹⁵ suma datorată titularului dreptului fără a lăsa nicio putere de apreciere în acest sens instanței care examinează și soluționează cauza poate să îndeplinească cerințele Directivei 2004/48;
- natura și întinderea obligațiilor privind daunele interese prevăzute la articolul 13, interpretat din perspectiva articolului 3 din directivă, și
- măsura în care articolul 2 alineatul (1) din directivă permite statelor membre să stabilească obligații privind daunele interese mai mari decât cele precizate la articolul 13 și în special să prevadă în dreptul lor național acordarea unor daune interese punitive.

27. Vom aborda aspectele respective pe rând mai jos.

Legislația națională poate stabili suma datorată titularului drepturilor care au fost încălcate fără intervenția instanței care examinează și soluționează cauza?

28. Răspunsul la această întrebare poate fi dedus din textul articolului 13 alineatul (1) din Directiva 2004/48 coroborat cu considerentul (17) și cu articolul 3 alineatul (1).

29. Articolul 13 alineatul (1) obligă statele membre să asigure că autoritățile judecătorești competente îl despăgubesc pe titularul dreptului prin acordarea unor daune interese atunci când este cazul. La stabilirea daunelor interese, autoritățile în cauză trebuie să acorde o sumă adaptată prejudiciului *real* suferit de titularul dreptului prin încălcarea dreptului său. Acest fapt reflectă la rândul său atât afirmația din considerentul (17) al directivei potrivit căreia mijloacele de reparație ar trebui să fie stabilite *în fiecare caz* astfel încât să țină seama în mod corespunzător de caracteristicile specifice ale acestui caz, cât și dispoziția de la articolul 3 alineatul (1) din directivă potrivit căreia mijloacele de reparație trebuie să fie „corecte și echitabile”. Altfel spus, trebuie să existe o apreciere adaptată fiecărui caz în parte, iar o asemenea apreciere poate să fie realizată, prin definiție, doar de o instanță sau un organism cu competențe decizionale judiciare echivalente celor deținute de instanțe. În opinia noastră, rezultă din cele de mai sus că o normă națională care prevede că titularul drepturilor care au fost încălcate poate să aibă *în mod automat* dreptul la o sumă predeterminată stabilită de legislația națională aplicabilă și fără o intervenție din partea autorităților judiciare competente în ceea ce privește calcularea sa, indiferent dacă se bazează pe valoarea adecvată a redevenței sau pe un alt element, nu poate să îndeplinească cerințele directivei.

13 — Sau cel puțin stabilește daunele interese datorate în funcție de un coeficient care multiplică remunerația care era datorată de către contravenient titularului dreptului dacă acesta din urmă ar fi acordat permisiunea pentru utilizarea dreptului de proprietate intelectuală în cauză.

14 — Pentru a avea o imagine completă, menționăm că în răspunsul său la o întrebare adresată în cadrul ședinței, guvernul polonez a precizat că un asemenea drept nu ia naștere dacă a existat un abuz de drept sau dacă nu este posibilă calcularea valorii remunerației care ar fi fost datorată titularului dreptului.

15 — A se vedea nota de subsol 13 de mai sus.

30. În consecință, considerăm că Directiva 2004/48 trebuie să fie interpretată în sensul că se opune unei norme naționale care prevede plata în mod automat a unei sume stabilite în prealabil către titularul drepturilor care au fost încălcate la cererea titularului drepturilor și fără nicio intervenție din partea autorităților judiciare naționale competente pentru stabilirea daunelor interese respective.

Aplicarea articolului 3 și a articolului 13 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2004/48 la calcularea daunelor interese

31. Am menționat la punctul 29 de mai sus cerința de la articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2004/48 ca mijloacele de reparație să fie corecte și echitabile. Prin urmare, trebuie să se țină cont în mod corespunzător nu doar de poziția titularului drepturilor, ci și de cea a presupusului contravenient. Articolul 3 alineatul (2) prevede în continuare că mijloacele de reparație respective trebuie să fie „eficiente, proporționale și disuasive”. Principiile menționate guvernează aplicarea tuturor mijloacelor de reparație în temeiul directivei, inclusiv acordarea daunelor interese. În cazul de față, accentul se pune pe protecția titularului drepturilor.

32. Pentru normele concrete care reglementează calcularea daunelor interese, este necesar să ne raportăm la articolul 13 din directivă. Situația unui contravenient care a acționat fie cu bună știință, fie având motive suficiente de a ști acest lucru este abordată la articolul 13 alineatul (1). Această dispoziție prevede orientări generale suplimentare, precizând că daunele interese trebuie să fie „adaptate prejudiciului real suferit”. Cerința menționată este valabilă de asemenea în cazul tuturor daunelor interese acordate în temeiul directivei.

33. Ne oprim aici pentru a face o observație în replică la al doilea motiv de preocupare invocat de instanța de trimitere în răspunsul său adresat Curții la 28 august 2015¹⁶. Aplicarea articolului 13 alineatul (1) este limitată la situațiile în care contravenientul acționează fie cu bună știință, fie având motive suficiente de a ști că respectivul comportament este culpabil. Calcularea daunelor interese atunci când contravenientul nu a știut sau nu a avut motive suficiente de a ști că activitatea constituie o încălcare este reglementată la articolul 13 alineatul (2). Suma recuperabilă potrivit dispoziției în cauză este limitată la „recuperarea beneficiilor sau plata unor daune interese care pot fi prestabilite”. Prin urmare, considerăm că este evident faptul că în cazurile în care se aplică articolul 13 alineatul (1) este necesară constatarea culpei contravenientului.

34. Această dispoziție precizează în continuare modul în care autoritățile judiciare respective trebuie să stabilească daunele interese într-o situație concretă. Ea prevede două metode care pot fi utilizate. Prima dintre ele [litera (a)], impunând ca autoritatea judiciară să ia în considerare toate aspectele necesare ale situației în cauză, se bazează pe consecințele economice ale încălcării, făcând referire în special la orice câștig nerealizat de titularul dreptului și orice beneficiu fără justă cauză realizat de contravenient. Ea menționează și alte elemente decât factorii economici, cum este prejudiciul moral cauzat titularului dreptului.

35. Litera (b) este aplicabilă ca alternativă la litera (a). Ea permite autorităților judiciare să stabilească o valoare forfetară pentru daunele interese printre altele pe baza valorii redevențelor sau a drepturilor care ar fi fost datorate în cazul în care contravenientul ar fi cerut autorizația de a utiliza dreptul de proprietate intelectuală respectiv. Întrucât litera (b) se află în centrul întrebării instanței de trimitere, este necesar se analizeze în mod detaliat părțile sale care sunt relevante pentru litigiul care face obiectul procedurii principale.

16 — A se vedea punctul 21 de mai sus.

36. În primul rând, dispoziția se aplică doar „dacă este cazul”. Prin urmare, metoda de calcul prevăzută la articolul 13 alineatul (1) litera (a) trebuie să fie considerată ca fiind norma generală, iar metoda de la litera (b) o excepție de la aceasta. Sensul expresiei „dacă este cazul” este clarificat într-o anumită măsură de considerentul (26) al directivei, care furnizează exemple de cazuri în care ar fi dificil să se stabilească valoarea prejudiciului suferit în realitate.

37. În opinia noastră, există o rațiune politică importantă prin care se justifică prezența unei asemenea alternative. Ea constă în dificultatea cu care se confruntă titularii drepturilor în multe situații atunci când trebuie să calculeze prejudiciul real generat de o anumită încălcare. În mod frecvent, este probabil ca sarcina respectivă să fie dificilă; uneori, poate fi imposibilă. Fără un mecanism care să îl asiste pe titularul dreptului în acest sens, mijloacele de reparație prevăzute de directivă riscă să fie inefficiente. Prin instituirea unui sistem de recuperare bazat pe redevențe sau drepturi, legiuitorul a urmărit astfel să permită titularului dreptului să evite perioada potențial extinsă și cheltuielile care ar fi necesare în caz contrar ca o condiție pentru inițierea unei proceduri împotriva contravenientului. În cazul adoptării poziției contrare, ar exista riscul să nu poată fi îndeplinită cerința prevăzută la articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2004/48 potrivit căreia mijloacele de reparație nu trebuie să fie complicate în mod inutil sau costisitoare ori să atragă întârzieri nejustificate. Altfel spus, ele nu ar fi „eficiente” și, prin urmare, „disuasive” în sensul articolului 3 alineatul (2) din directivă.

38. Totuși, este cert că revine titularului dreptului sarcina de a demonstra că împrejurările cazului în discuție justifică acordarea de daune interese în temeiul dispoziției naționale echivalente articolului 13 alineatul (1) litera (b) din directivă și că, în consecință, „este cazul” să se procedeze astfel. Trebuie să fie cel puțin „dificil să se stabilească valoarea prejudiciului suferit în realitate”¹⁷ sau trebuie să existe motive pentru a considera că acordarea unor daune interese limitate la o sumă calculată potrivit literei (a) este în mod vădit injustă sau nerezonabilă.

39. În al doilea rând, modul de calcul prevăzut la litera (b) se bazează pe o sumă care reprezintă „cel puțin” valoarea redevențelor sau drepturilor care ar fi fost datorate în cazul în care nu ar fi avut loc încălcarea dreptului de proprietate intelectuală¹⁸. Prin urmare, nu este vorba despre înlocuirea unei valori stabilite prin calcularea profiturilor pierdute de titularul dreptului și/sau a celor obținute de contravenient cu valoarea redevențelor sau drepturilor pe care contravenientul ar fi trebuit teoretic să le plătească titularului dreptului. Criteriul este unul mai flexibil și este clar că suma în cauză poate depăși redevențele sau drepturile respective.

40. Aceasta înseamnă că litera (b) permite unei autorități judiciare să acorde daune interese „punitive” pe temeiul că nu trebuie să existe în mod necesar o legătură între suma acordată și prejudiciul suferit?

41. Trebuie să arătăm în această privință că în Hotărârea Manfredi și alții¹⁹ Curtea a admis că asemenea daune interese pot fi datorate în temeiul dispozițiilor interne care reglementează încălcările legislației în domeniul concurenței, cu condiția respectării principiilor efectivității și echivalenței²⁰. În consecință, nu se poate spune că noțiunea de daune interese punitive trebuie să fie considerată ca fiind incompatibilă în toate împrejurările cu cerințele dreptului Uniunii.

17 — A se vedea considerentul (26) al directivei.

18 — Deși articolul 13 alineatul (1) litera (b) utilizează expresia „ca alternativă”, Curtea a precizat recent în Hotărârea din 17 martie 2016, Liffers (C-99/15, EU:C:2016:173), că titularul dreptului a cărui cerere se bazează pe dispoziția menționată poate să solicite, în plus, despăgubiri pentru prejudiciul moral care i-a fost cauzat, expresia „cel puțin” urmărind să clarifice faptul că baza de calcul precizată nu este exhaustivă.

19 — Hotărârea din 13 iulie 2006 (C-295/04-C-298/04, EU:C:2006:461, punctele 99 și 100). Această hotărâre a necesitat interpretarea articolului 81 CE (în prezent articolul 101 TFUE).

20 — Trebuie să menționăm că hotărârea respectivă a fost pronunțată înainte de intrarea în vigoare a Directivei 2014/104/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 noiembrie 2014 privind anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene (JO 2014, L 349, p. 1). Statele membre sunt obligate să transpună directiva menționată în dreptul național până la 27 decembrie 2016. Articolul 3 alineatul (3) din această directivă prevede că „[d]espăgubirea integrală în temeiul prezentei directive nu conduce la o despăgubire excesivă, indiferent dacă despăgubirea integrală se produce în urma unor despăgubiri punitive, multiple sau de altă natură”.

42. Totuși, considerăm că afirmațiile largi și generale din hotărârea în cauză nu pot fi preluate în prezenta cauză. În primul rând, rezultă cu claritate din considerentul (26) al Directivei 2004/48 că legiuitorul nu a avut intenția să prevadă posibilitatea obținerii unor daune interese punitive în temeiul directivei.

43. În al doilea rând, articolul 13 alineatul (1) primul paragraf din directivă precizează că daunele interese trebuie să fie „*adaptate prejudiciului real* suferit de [titularul dreptului] prin încălcarea dreptului său”²¹. Această dispoziție impune, în opinia noastră, ca titularul dreptului să poată dovedi existența unei legături de cauzalitate între suma solicitată și prejudiciul suferit²². Rezultă atunci că articolul 13 alineatul (1) nu permite acordarea unei sume care poate să nu aibă legătură în mod necesar cu prejudiciul care a fost sau este probabil că va fi suferit în viitor de titularul dreptului²³.

44. În al treilea rând, articolul 3 alineatul (2) din Directiva 2004/48 stabilește principiul fundamental potrivit căruia mijloacele de reparație nu trebuie să fie doar „eficiente” și „disuasive”; ele trebuie să fie și „proporționale”.

45. În susținerea poziției sale că daunele interese punitive pot fi proporționale, guvernul polonez a susținut în ședință că trebuie să fie avută în vedere de către Curte hotărârea sa pronunțată în cauza Arjona Camacho²⁴. Hotărârea respectivă privește interpretarea Directivei 2006/54/CE privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă²⁵, iar articolul 25 din cuprinsul acesteia este intitulat „Sanțiuni” și prevede printre altele că sancțiunile aplicabile încălcărilor dispozițiilor naționale adoptate în conformitate cu directiva respectivă, care pot include plata de despăgubiri unei victime, trebuie să fie „efective, proporționale și [...] disuasive”. Curtea a statuat că măsurile naționale care prevăd plata unor daune interese punitive victimei unei discriminări pe criteriul sexului îndeplinesc criteriul menționat și, în consecință, sunt proporționale²⁶.

46. Nu putem găsi orientări utile în hotărârea în cauză. Dispoziția la care face referire privește printre altele plata unor sume cu titlu de sancțiuni, iar nu ca daune interese. În primul context, este natural să nu existe în mod necesar o relație între calculul respectiv și prejudiciul suferit de victimă. Nu se poate spune același lucru despre acordarea daunelor interese care, în temeiul articolului 13 alineatul (1) din Directiva 2004/48, trebuie să fie adaptate prejudiciului *real* suferit de titularul dreptului. În acest context, criteriul proporționalității presupune, în opinia noastră, să existe o anumită relație între prejudiciul suferit și suma solicitată. Considerăm că, prin definiție, acordarea de daune interese punitive nu îndeplinește criteriul menționat.

47. Aplicând observațiile de mai sus în prezenta cauză, considerăm, în primul rând, că o normă națională cum este articolul 79 alineatul 1 din Legea privind dreptul de autor, care prevede plata către titularul dreptului a unei sume stabilite în prealabil care nu are legătură în mod necesar cu prejudiciul suferit de acesta, nu poate îndeplini cerințele Directivei 2004/48. Totuși, în opinia noastră, nu rezultă de aici că o normă echivalentă, potrivit căreia titularul dreptului poate solicita o sumă care *nu depășește* dublul (sau, în împrejurări corespunzătoare, chiar triplul) valorii sumelor care ar fi fost datorate dacă titularul dreptului ar fi acordat permisiunea pentru utilizarea operei trebuie să fie considerată de asemenea ca fiind contrară sistemului instituit de directivă. Ceea ce titularul dreptului trebuie să demonstreze este că suma solicitată nu este disproporționată în raport cu prejudiciul

21 — Sublinierea noastră.

22 — A se vedea, pentru observațiile noastre suplimentare privind natura legăturii de cauzalitate care trebuie să fie dovedită, punctul 47 de mai jos.

23 — A se vedea, în sens similar, în contextul drepturilor asupra soiurilor de plante, Hotărârea din 9 iunie 2016, Hansson (C-481/14, EU:C:2016:419, punctele 33-40).

24 — Hotărârea din 17 decembrie 2015 (C-407/14, EU:C:2015:831).

25 — Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 (JO 2006, L 204, p. 23, Ediție specială, 05/vol. 8, p. 262).

26 — A se vedea, în acest sens punctul 40 din hotărâre.

suferit. În acest scop, el trebuie să dovedească, prin urmare, existența unei legături de cauzalitate între cele două elemente. Prin natura sa, mijlocul de reparație prevăzut la articolul 13 alineatul (1) litera (b) nu impune ca raportul respectiv să fie demonstrat de titularul dreptului cu precizie matematică, întrucât rațiunea care stă la baza dispoziției menționate este luarea în considerare a împrejurărilor în care acest lucru poate să fie dificil sau imposibil. În opinia noastră, este însă necesar ca el să dovedească existența unei anumite legături și nu trebuie să primească dreptul la daune interese care nu corespund în niciun mod prejudiciului real suferit.

48. Pe scurt, cu privire la aplicarea articolului 3 și a articolului 13 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2004/48 la calcularea daunelor interese aflate în discuție în litigiul care face obiectul procedurii principale, concluzionăm, în primul rând, că revine titularului dreptului sarcina de a dovedi că împrejurările cazului în discuție justifică acordarea de daune interese în temeiul dispoziției naționale echivalente articolului 13 alineatul (1) litera (b) din directivă și că, în consecință, „este cazul” să se procedeze astfel și, în al doilea rând, că ele se opun unei norme naționale potrivit căreia titularul dreptului poate solicita o sumă fixă care corespunde dublului sau triplului valorii remunerației care ar fi fost datorată pentru autorizația de utilizare a operei acordată de titularul drepturilor. Totuși, ele nu atrag nelegalitatea unei norme naționale care prevede că titularul dreptului poate solicita o sumă care este limitată la dublul sau triplul sumei în cauză, cu condiția ca titularul dreptului să poată dovedi că suma solicitată este proporțională cu prejudiciul suferit. Revine titularului dreptului sarcina de a demonstra că aceasta este situația.

Aplicabilitatea articolului 2 alineatul (1) din Directiva 2004/48 în cazul litigiului care face obiectul procedurii principale

49. Pentru motivele precizate la punctul 24 de mai sus, este necesar să analizăm aplicabilitatea articolului 2 alineatul (1) din Directiva 2004/48 în cazul litigiului care face obiectul procedurii principale. Acesta prevede că măsurile, procedurile și mijloacele de reparație prevăzute prin directivă se aplică oricărei încălcări a drepturilor de proprietate intelectuală, prevăzute de legislația Uniunii și/sau legislația internă. O asemenea aplicare are loc însă „[f]ără a aduce atingere *mijloacelor* prevăzute sau care pot fi prevăzute prin legislația [Uniunii] sau [legislația] internă, în măsura în care aceste mijloace sunt favorabile titularilor drepturilor”²⁷.

50. La nivelul Uniunii, dispoziția respectivă clarifică astfel faptul că Directiva 2004/48 nu trebuie să aibă niciun efect asupra mijloacelor de reparație pentru încălcarea drepturilor de proprietate intelectuală prevăzute de alte reglementări ale Uniunii care le depășesc pe cele stabilite în directiva însăși²⁸. Un exemplu evident de un asemenea mijloc de reparație ar fi dreptul acordat titularului unei mărci de a solicita declararea nulității unei mărci a Uniunii în temeiul actualelor articole 52 și 53 din Regulamentul nr. 207/2009²⁹ atunci când consideră că prin înregistrarea unei alte mărci sunt încălcate drepturile sale.

51. În ceea ce privește mijloacele existente la nivel național, câteva orientări referitoare la intenția legiuitorului Uniunii la adoptarea dispoziției în cauză pot fi găsite în Propunerea de directivă a Parlamentului și a Consiliului privind măsurile și procedurile pentru asigurarea respectării drepturilor de proprietate intelectuală³⁰, pe care s-a întemeiat Directiva 2004/48. Expunerea de motive a propunerii respective precizează cu privire la articolul 2 din proiectul de directivă, care era

27 — Sublinierea noastră.

28 — A se vedea, pentru o observație referitoare la mijloacele de reparație prevăzute de Directiva 2004/48 în afară de daune interese, nota de subsol 11 de mai sus.

29 — Regulamentul (CE) nr. 207/2009 al Consiliului din 26 februarie 2009 privind marca Uniunii Europene (JO 2009, L 78, p. 1). Acest regulament a înlocuit Regulamentul (CE) al Consiliului nr. 40/94 din 20 decembrie 1993 privind marca comunitară (JO 1994, L 11, p. 1, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 146), în care dispozițiile echivalente erau articolele 51 și 52.

30 — COM(2003) 46 final.

echivalentul articolului 2 din directivă astfel cum a fost adoptată, că „[...] [s]tatele membre pot prevedea posibilitatea ca autoritățile competente să dispună alte măsuri adaptate împrejurărilor pentru a pune capăt încălcării dreptului de proprietate intelectuală sau pentru a preveni încălcările viitoare, precum și orice alte măsuri adecvate. [...]”³¹.

52. Articolul 2 alineatul (1) lasă astfel statelor membre libertatea de a adopta la nivel național dispoziții care să prevadă mijloace de reparație suplimentare în favoarea titularului dreptului. Prin urmare, ele au posibilitatea să adopte norme potrivit cărora un drept poate fi considerat pierdut, de exemplu în cazul unei încălcări grave și continue, sau să impună restricții în ceea ce privește exercitarea unui asemenea drept care le depășesc pe cele prevăzute de directivă atunci când dreptul menționat încalcă un drept de proprietate intelectuală deținut de o altă parte.

53. Considerăm însă că articolul 2 alineatul (1) nu poate servi drept temei pentru un argument potrivit căruia Directiva 2004/48 introduce doar o armonizare minimă în acele domenii pe care le acoperă³². În primul rând, o asemenea afirmație contravine formulării dispoziției respective, care nu face referire la „măsuri” prevăzute sau care pot fi prevăzute prin legislația Uniunii sau legislația internă, ci la „mijloace”. În al doilea rând, ea nu reflectă strategia generală a directivei, care, după cum se precizează în considerentul (8), urmărește să se procedeze astfel încât drepturile de proprietate intelectuală să beneficieze de un nivel de protecție echivalent pe întreg teritoriul Uniunii. Considerăm că, în măsura în care directiva prevede norme aplicabile unei anumite forme de reparație, ca în cazul daunelor interese, normele trebuie să fie aceleași pe întreg teritoriul Uniunii Europene.

54. Prin urmare, concluzionăm că articolul 2 alineatul (1) din Directiva 2004/48 nu permite unui stat membru să ofere titularului drepturilor de proprietate intelectuală care au fost încălcate dreptul la daune interese punitive.

Concluzie

55. În concluzie, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Sąd Najwyższy (Curtea Supremă, Polonia) după cum urmează:

- „1) Directiva 2004/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind respectarea drepturilor de proprietate intelectuală trebuie să fie interpretată în sensul că se opune unei norme naționale care prevede plata în mod automat a unei sume stabilite în prealabil titularului drepturilor care au fost încălcate la cererea acestuia din urmă și fără nicio intervenție din partea autorităților judiciare naționale competente pentru stabilirea daunelor interese respective.
- 2) Articolul 3 și articolul 13 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2004/48 trebuie să fie interpretate, în primul rând, în sensul că revine titularului dreptului sarcina de a dovedi că împrejurările cazului în discuție justifică acordarea de daune interese în temeiul dispoziției naționale echivalente articolului 13 alineatul (1) litera (b) din directivă și, în consecință, „este cazul” să se procedeze astfel și, în al doilea rând, în sensul că ele se opun unei norme naționale potrivit căreia titularul dreptului poate solicita o sumă fixă care corespunde dublului sau triplului valorii remunerației care ar fi fost datorată pentru autorizația de utilizare a operei acordată de titularul drepturilor. Totuși, ele nu atrag nelegalitatea unei norme naționale care prevede că titularul

31 — Textul echivalent în limba franceză este formulat mai bine (și, cu siguranță, mai elegant). Acesta prevede: „Les États membres peuvent prévoir que les autorités compétentes peuvent ordonner d'autres mesures adaptées aux circonstances et propres à faire cesser l'atteinte au droit de propriété intellectuelle ou à prévenir de nouvelles atteintes, ainsi que toutes autres mesures appropriées.”

32 — A se vedea în acest sens punctul 24 de mai sus.

dreptului poate solicita o sumă care este limitată la dublul sau triplul sumei în cauză, cu condiția ca titularul dreptului să poată dovedi că suma solicitată este proporțională cu prejudiciul suferit. Revine titularului dreptului sarcina de a demonstra că aceasta este situația.

- 3) Articolul 2 alineatul (1) din Directiva 2004/48 nu permite unui stat membru să ofere titularului drepturilor de proprietate intelectuală care au fost încălcate dreptul la daune interese punitive.”